

Apjir/ e-ISSN: 2602-2893

Cilt: 4, Sayı: 2, 2020, ss. 268-271/ Volume: 4, Issue: 2, 2020, pp. 268-271

Journal homepage: <https://apjir.com/>

KİTAP TANITIMI/BOOK REVIEW

GAZNELİLER RAVZATU'S-SAFÂ

“Mîrhând, Muhammed bin Hâvendşâh bin Mahmûd. *Gazneliler Ravzatu's-Safâ*. çev. Erkan Göksu. İstanbul: Kronik Kitap, 2017, 192s.”

Yasin USTA

Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
Graduate Student, Marmara University, İstanbul/Turkey

yasinustaa60@gmail.com

orcid.org/0000-0003-3412-0134

Erkan Göksu

Hem *Câmi'ü't-Tevârîh*, *Tabakât-ı Nâsirî* gibi Selçuklu Tarihinin kaynaklarına yönelik hem de Türk-İslâm Medeniyetinin önemli bir yerleşimi olan Buhara'ya dair *Târih-i Buhârâ* tercümeleriyle günümüz Selçuklu Tarihçiliğinde önemli bir yer tutan Erkan Göksu, daha önce Selçuklular bahsini tercüme ettiği *Ravzatu's-Safa'nın* bu sefer Gazneliler bahsini Kronik Kitap aracılığıyla okurlarıyla buluşturdu. Eseri yalnızca tercüme etmekle kalmayan Göksu, eser içerisinde geçen isim ve yer adlarına yaptığı atıflar, problemlerle ilgili gösterdiği dipnotlarla da kitabın çeviri değerini yukarıya çekmiştir. Dipnotlarla verilen bilgiler okurun yönlendirilmesinde etkili ve faydalı olmuştur. Bu sebepten eser, kendi etkisi dışında daha baskın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mirhând ve *Ravzatu's-Safa*

Timurlular devri tarihçilerinden olan Mirhând'ın, 1433-1434 yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. Tahsil hayatının Belh'te başladığı ve Herât'ta devam ettiği bilinmektedir. Daha sonra ise Ali Şîr Nevâî'nin öğrencisi olmuştur, ki *Ravzatu's-Safa'yı* da Nevâî'ye ithaf etmiştir. 1498 yılında vefat eden Mirhând, Herât'ta Şeyh Bahâü'd-dîn Ömer'in türbesinde medfundur.

Tarihin faydalarından ve eserinde kullandığı kaynaklardan bahsettiği birinci cildinde yaratılıştan peygamberlerin hayatına ve İslâm öncesi İran tarihine de değinen Mirhând, ikinci ciltte Hz. Peygamber ve ilk dört halifenin dönemlerinden, üçüncü ciltte on iki imam, Emevî ve Abbâsî halifelerinden, dördüncü ciltte Abbâsîlerin çağdaşı devletlerden, Selçuklular, Hârizmşahlar gibi, beşinci ciltte Cengiz Han ve haleflerinden, altıncı ciltte de

Timur ve haleflerinden bahsetmiştir. Yedinci cilde ise Hüseyin Baykara, Bedüzzaman Mirza ve Özbek Hanı Şeybânî Han devirleri anlatılmıştır.

İngilizce, Fransızca, Almanca, Rusça, İtalyanca gibi birçok dile çevrilen eserin tam tercümesi mevcut olmamakla beraber muhtelif bölümlerinin birçoğu tercüme edilmiştir.

İsmail Aka'nın eserle ilgili "Büyük şöhret kazanmasına, defalarca basılıp bazı kısımları çeşitli dillere çevrilmesine rağmen eser son iki cildi hariç tamamen derleme niteliğindedir" ifadesi, eserin değeri hakkında bir şüphe uyandırır da Erkan Göksu'nun Gazneliler bahsinin önsözünde söyledikleri de eserin muhtevası açısından mühimdir: "*Mîrhând'ın bizzat tanıklık ettiği dönemi anlattığı altıncı ve torunu Hândmîr tarafından yazıldığı bilinen yedinci cildi hariç, bir derleme mahiyetinde olduğu malumdur. Ancak bu durum, eserin dil, üslûp ve içerik bakımından sahip olduğu değeri azaltmaz. Üstelik müellifin eseri hazırlarken kullandığı kaynaklardan bir kısmı, günümüze ulaşmayan kayıp eserlerdir ki, bu durum, Ravzatu's-Safâ'yı sıradan bir derleme olmaktan çıkarmakta ve Türk tarihinin en önemli kaynaklarından biri hâline getirmektedir.*"

Mîrhând'ın Tarihçiliği

Mîrhând tarih ilminin on faydası olduğunu söyler. Bunlar özetle geçmiş tecrübelerden yararlanmak; geçmiş çağlardan haberdar olmak ve tedbir almak; tarihteki kıssaları okuyarak bir nevi onlarla meşveret etmek, danışmak; başa gelen musibetleri öğrenmek ve bu konuda sakin kalmak ve telaşa kapılmamak; tarihteki her kişinin, devletin, makamın sonunun geldiğini bilmek ve fani olduğunu anlamak. Birçok faydasına rağmen tarih ilminin öğrenilirliğinin kolay olması, onu cazip kılar. Mîrhând tarihi bir ders çıkarma ilmi olarak görülür ve tarihçiliği sunuş şekli de bunun en iyi örneğidir.

Bunlarla beraber geçmişteki harp hilelerini öğrenmek, hükümdarlığa dair bilgileri bilmek ve iyi yönetime sahip hükümdarlara gıpta etmek için tarihin öğrenilmesi gerektiğini savunur. Mîrhând için tarih bir kaçış, istirahat noktasıdır.

Tarih yazarının mezhebinin temiz, akidesinin sağlam olması gerektiğini, hâricî ve râfîzîlerin insanları sapık fikirlerle kandırdığını söylemektedir. Döneminin mezhep taassubunu yansıtan bu ifadeler de yine Mîrhând'ın faydacılık anlayışıyla tarih ilminden yararlanmaya çalıştığının kanıtıdır. Tarih yazımıyla alakalı en dikkat çekici ifadesi, büyüklerin kötü yanlarının da yazılması söylemidir. Ayrıca ifrat ve tefrite kaçılmaması gerektiğini, makul ve mutedil olmakta fayda olduğunu dile getirir. Son olarak çalışmanın anlaşılır bir dille yazılmasını ister. Bunun eseri baki kılacağını söyler.

Türkçeye Çevirideki Dil Zevki

Farsça yazılmış eserlerin tercümesindeki en büyük sorun, Farsça gibi edebî zenginliğin zirvesinde bulunmakta olan bir dilin çevrildiği dilde aynı tadı bırakabilmesidir. Bununla birlikte müellifin de edebiyata, şiire veya sanata ilgisi varsa, anlatımdaki dil çok daha sanatsal bir hâl almakta ve çeviren için işler oldukça zorlaşmaktadır. İşbu sebepten mütercimler ya kaçınmakta ya da şiirsel anlatımı bir kenara bırakmaktadır. İlk

tercümelerinden bu yana gördüğümüz kadarıyla Erkan Göksu tercümelerinde şiirsel anlatım konusunda oldukça başarılıdır. *Ravzatu's-Safa*'nın Gazneliler bahsinin çevirisinde de bu görülmektedir.

Mirhând Sebüktegin'i arslana ve kurda benzetir, Türkçe tercüme ise bize bunu olanca sanatıyla sunar: “Ancak kendisi avının çokluğundan korkmayan bir arslan ve sürünün kalabalıklığını görünce daha da yiğitleşen bir kurt gibiydi.”

Ebû Abdullah Tâî'nin Sübaşı Tegin'in peşinden gidip, onları öldürmesi şöyle tercüme edilmiştir: “Şeytanın tükürüğünden başka su olmayan, kılıcın üzerindenkinden başka bir yeşillik görünmeyen çöl ortasında Ebû Abdullah Tâî, Arap askerleri ile Sübaşı Tegin'e ulaşıp onun askerlerini(haşem) kılıçtan geçirdiler.”

Türk askerlerinin okçulukta mahareti hakkında şöyle bir kayıt vardır ve tercümede sanatsallık devam ettirilmiştir: “İlig Han, oklarının uçlarıyla (nûk-i peykân) kılı yaran beş yüz okçu Türk gulâmı (gulâm-i Türk-i tîrendâz) ordunun önünde yerleştirmiş idi.”

Savaşın şiddetinin anlatıldığı bir sahne için yapılan tercüme de bize dil zevkini tattırmaktadır: “Sabah şahbâzının ufuk yuvasından uçup gecenin karanlığına kanat açmasına kadar muharebe ateşi alevlendi.”

Hind Seferleri

Sultan Mahmud'un Hindistân seferleri tarihle asgari düzeyde ilgilenen herkesin malumudur. *Ravzatu's-Safa*'da bu seferlerin Sebüktegin ile başladığını görüyoruz. Sebüktegin için “Kefere-i fecerenin meskeni ve putlara kulluk edenlerin vatani olan Hindistân bölgesini, Dârü'l-gazve yaptı. Sürekli İslâm düşmanlarının memleketinin etraf ve eknâfına taarruz ediyordu” denmektedir.

Babasından sonra oğlu Mahmud'un da “her sene bir kere Hindistân gazasına gidip cihâd yapmayı ahdedti”ğine dair kayıtlar vardır. Gerçekten de eserde Mahmud'a ayrılan bölümde mütemadiyen Hindistân seferlerine dair kayıtlar karşımıza gelmektedir. Seferler daha çok bir isyanın, bir kalkışmanın sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sultan Mahmud'un meşguliyetinden yararlanıp isyan eden bölge emirlerine karşı seferler düzenlemekteydi. Gördüğümüz üzere yönetici tabaka Sultan Mahmud'un gücünden korkmakta ve Sultan Mahmud'un mücadelelerinde ilk öncelik kendileri oldukları an tabiiyet bildirmekte ve bununla birlikte İslâm dinine girmektedirler. Daha sonra ise ilk fırsatta isyan etmekte ve dinden çıkmaktadırlar. Bunlarla beraber Hind coğrafyasında ilk kez sefer yaptığı bölgeler de vardı ve buradaki maksat eserin aktardığı kadarıyla bölgeyi İslâmlaştırmaktı. Hulusa ilk seferlerin mahiyeti fetih ve İslâm dinini yaymak iken, daha sonraki seferler ise isyanları bastırmaktı.

Selçuklular

Ravzatu's-Safa'da Selçuklulara dair bir bölüm bulunmakla beraber Gazneliler bahsinde de Gazneli-Selçuklu ilişkisiyle ilgili birtakım bilgiler mevcuttur. Selçukluların “fitne”

çıkardığı ifade eden Mirhând, emirlerin ve devlet adamlarının Selçuklular üzerine gidilmesine dair tavsiyelerini Sultan Mesud'a bildirdiklerini ama Sultan Mesud'un hastayken adakta bulunduğu ve iyileştikten sonraki ilk seferi Hindistân'a yaptığını kaydeder. Yine Selçukluların Horasan'da vergi aldığına dair bir bilgi verilmekte ve halkın Selçuklu idaresine karşı bir alakası olduğu belirtilmiştir. Sultan Mesud'dan sonra oğlu Mevdûd'un da (1043-1044) Selçuklulara karşı ordu gönderdiği ama Çağrı Beğ'in oğlu Alp Arslan tarafından mağlup edildiği bilgisi vardır. Daha sonraki süreçte bu sefer Gazneli hükümdarı Ferruhzâd ile Çağrı ve Alp Arslan karşı karşıya gelmiş, yapılan ilk savaşı Çağrı'nın kaybettiği daha sonraki savaşlarda ise ancak Alp Arslan'ın ordunun başında bulunmasıyla Selçukluların galip geldiği görülmektedir.

Gazneliler hakkında ülkemizde yapılan çalışmaların azlığı eserin değerini daha da arttırmaktadır. Bununla birlikte tercüme içerisindedir de hem çevirisi hem de notlarıyla temerküz eden bu çalışma Gazneliler çalışmaları için önemli bir durak olacaktır. Ülkemizde böyle iyi tercümelerin yapılması da ilim camiası için gerekli ve faydalıdır.

Kaynakça

Erkan Göksu, "Bir Ortaçağ Tarih Yazarına Göre Tarihin Faydalarına ve Tarihçide Bulunması Gereken Özellikler", *Millî Mecmûa*, S. 14, 2020, s. 132-143.

İsmail Aka, "Mirhând", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/Mirhând> (07.07.2020).

Mirhând, *Ravzatu's-Safa*, (çev. Erkan Göksu), Kronik Kitap, 2017.